

А. С. Котуза, Л. М. Гордієнко

Конституція людини

КОНСТИТУЦІЯ ЛЮДИНИ – сукупність морфологічних і функціональних особливостей організму людини, що склалася на основі спадкової програми під дією чинників середовища. Будова і функціональні особливості організму у різних людей до певної міри можуть бути схожими, що дає підстави говорити про типи К. л.

У давньогрецькій медицині вчення про К. л. створив Гіппократ. Залежно від стану гуморального середовища він розрізняв гарну і погану, сильну і слабку, суху і вологу конституції; донині застосовують характеристику людей за темпераментом: холерик (збудливий), меланхолік (замкнутий, нетовариський), флегматик (спокійний, малорухливий) і сангвінік (енергійний, рухливий). Цій емпіричній класифікації відповідають типи вищої нервової діяльності, які встановив за допомогою дослідів на тваринах І. Павлов, – сильний неурівноважений тип з переважанням процесу збудження і недостатнім гальмуванням; сильний урівноважений рухливий (або швидкий); сильний урівноважений спокійний (або повільний); слабкий, такий, якому характерні слабкість дратівливого і гальмівного процесів із відносним переважанням гальмівного.

І. Павлов обґрунтував також визначення людських типів: художній – з відносним переважанням першої сигнальної системи й образним та конкретним мисленням; мислительний – з відносним переважанням другої сигнальної системи й інтуїтивним мисленням; середній, що займає проміжне місце. Проте співвідношення першої і другої сигнальних систем може змінюватися залежно від виховання, умов життя, захворювань та ін.

[О. Богомолець](#) провідне значення у конституційних типах надавав стану фізіологічної системи сполучної тканини (особливості актив. мезенхіми), що відіграє важливу роль у формуванні тканинних реакцій організму на різні пошкодження, виділяючи 3 її типи: астенична (тонка, ніжна сполучна тканина), фіброзна (переважає щільна, волокниста сполучна тканина), ліпоматозна (значно розвинута жирова тканина), пастозна (переважає пухка сполучна тканина).

На поч. 20 ст. загострилася дискусія про роль спадковості та зовнішнього середовища у формуванні К. л., зокрема й у зв'язку з дослідженнями з епігенетики. Деякі вчені наполягали на пріоритеті спадкових чинників, інші – на ролі довкілля. Франц. лікар К. Сіго виділив 4 типи конституції: м'язовий, респіраторний (дихальний), дигестивний (травний), церебральний (мозковий).

На поч. 40-х рр. 20 ст. амер. психолог В. Шелдон класифікував конституційні типи, виходячи не з дискретних типів, а з проміжних форм, спираючись на закономірні взаємозв'язки між особливостями статури, темпераментом і рисами характеру особистості. За основу він узяв те, що розвиток систем організму починається з 3-х зародкових листків, відповідно виділив 3 типи – екоморфний, мезоморфний, ендоморфний. Розвиток кожного типу оцінюється у балах антропометричним методом (від 1-го до 7-ми). Теоретично В. Шелдон нарахував бл. 300 можливих варіантів, а реально в популяції описав 76 соматотипів.

Німецький учений Е. Кречмер розробив типологію статур людей, що об'єднує 3 основні типи: астеничний, пікнічний та атлетичний. Кожному з цих типів притаманні яскраві особливості статури (будови тіла), які, на його думку, істотно впливають на темперамент особистості.

Серед клініцистів поширена класифікація М. Черноруцького (1927), що базується на морфофункціональних особливостях організму. Користуючись індексом фізичного розвитку, заснованим на співвідношенні зросту, ваги тіла, а також кола грудної клітки, згідно з нею виокремлено 3 типи: астеничний, нормостеничний і гіперстеничний. У нинішній практиці при типологічній оцінці, крім статури, враховують характеристику вищої нервової діяльності, стан всіх відділів нервової системи, внутрішньої секреції тощо. За сучасним уявленням, конституція визначає реактивність (ступінь реакції на дію різних чинників) організму, тому потреба в характеристиці різних типів К. л. для медичної практики зберігається. Універсальні конституційні схеми, застосовувані до представників обох статей, фактично відсутні. Це пояснюють різною роллю основних соматичних компонентів у формуванні К. л. жінок і чоловіків. Особливі схеми використовують для визначення конституції у дітей.

Рекомендована література

1. Хрисанфова Е. Н. Конституция и биохимическая индивидуальность человека. Москва, 1990;
2. Кречмер Э. Строение тела и характер / Пер. с нем. Москва, 2003.

Бібліографічний опис:

Конституція людини / А. С. Котуза, Л. М. Гордієнко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-5010>. – Останнє поновлення : 2016.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).